

Tilburg University

What's yours is mine until death do us part? Over de vervolgingsuitsluiting bij vermogensdelicten binnen het huwelijk

van der Aa, S.

Published in:
Delikt en Delinkwent

Publication date:
2013

Document Version
Peer reviewed version

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
van der Aa, S. (2013). What's yours is mine until death do us part? Over de vervolgingsuitsluiting bij vermogensdelicten binnen het huwelijk. *Delikt en Delinkwent*, 43(10), 760-770.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

What's yours is mine until death do us part?

Over de vervolgingsuitsluiting bij vermogensdelicten binnen het huwelijk

Suzan van der Aa

Dr. mr. Suzan van der Aa, Universitair Docent International Victimology Institute Tilburg
(INTERVICT)

Samenvatting

Ondanks gebrek aan specifiek empirisch bewijsmateriaal komen vermogensrechtelijke delicten binnen het huwelijk waarschijnlijk regelmatig voor. Deze delicten kunnen zeer kwalijke gevolgen hebben voor de slachtoffers, vooral wanneer ze in een bredere context van huiselijk geweld plaatsvinden. In Nederland geldt echter een vervolgingsuitsluiting voor vermogensdelicten binnen het huwelijk (art. 316 lid 1 Sr): niet van tafel en bed of van goederen gescheiden echtgenoten mogen straffeloos elkaars vermogensrechtelijke belangen schaden. Blijkens de wetsgeschiedenis is deze uitzondering op de vervolgingsvrijheid van het OM gebaseerd op twee gronden: 1) een materiële grond die verwijst naar de bijzondere vermogensrechtelijke verhouding tussen echtgenoten en 2) een morele grond die beoogt een confrontatie voor de rechter te voorkomen van mensen die zeer innig op elkaar betrokken zijn. In dit artikel wordt bepleit dat beide gronden de tand des tijds niet hebben doorstaan en dat de vervolgingsuitsluiting bij vermogensdelicten tussen gehuwden – ten minste in bepaalde situaties – moet worden afgeschaft.

What's yours is mine until death do us part?

Over de vervolgingsuitsluiting bij vermogensdelicten binnen het huwelijk

1. Inleiding

“Ja, ik wil.”

Ontelbare huwelijken zijn bezegeld met deze woorden en het uitspreken ervan wordt over het algemeen gezien als het hoogtepunt van de huwelijksplechtigheid. Waar echter maar weinig echtparen bij stilstaan is dat ze eveneens “ja” zeggen tegen straffeloosheid van hun geliefde wanneer die besluit tot het plegen van een vermogensdelict binnen het huwelijk. Wanneer bijvoorbeeld de bruid of bruidegom de partner met behulp van een list beweegt een enorme schuld aan te gaan of onder bedreiging met geweld de ander dwingt tot afgifte van de geliefde familiejuwelen, dan staat de gedupeerde echtgeno(o)t(e) met lege handen. Aangifte doen bij de politie heeft geen zin, want vermogensdelicten gepleegd tegen een niet van tafel en bed of van goederen gescheiden echtgenoot mogen niet worden vervolgd (art. 316 lid 1 Sr). Artikel 90 octies Sr verklaart deze bepaling ook van toepassing op geregistreerde partners.

Dat deze situatie niet denkbeeldig is bewees een in 2011 door de Hoge Raad gewezen arrest.¹ In deze zaak hadden twee echtelieden vanwege de ophanden zijnde scheiding de overwaarde van hun huis (€332.952,42) bij een notaris in depot gestort. Kennelijk wilde de man de uiteindelijke verdeling van het geld niet afwachten, want hij en twee medeplichtigen lokten zijn echtgenote naar een huis en sloten haar daar gedurende anderhalve dag in de kelder op. Onder bedreiging van een vuurwapen dwongen zij haar een aantal vooraf opgestelde documenten te tekenen, met behulp waarvan ze de notaris bewogen een bedrag van €180.000 op de rekening van de man te storten, terwijl de resterende €150.000 aan de vader van de vrouw werd toegekend.

Het OM besloot de man te vervolgen en legde primair afpersing ten laste (art. 317 Sr). Gezien de feiten een logische keuze, ware het niet dat afpersing gepleegd tussen echtgenoten is uitgesloten van strafvervolgning (art. 319 juncto 316 lid 1 Sr). Het OM kreeg dan ook nul op het rekest voor wat betreft het primair ten laste gelegde. Gelukkig had het OM niet op één paard gewed en werd de man alsnog veroordeeld tot 30 maanden gevangenisstraf wegens vrijheidsberoving, oplichting, (doen pegen van) valsheid in geschrift en – het subsidiair ten laste gelegde – bedreiging. Hoewel de man zijn gerechtigde straf dus niet ontliiep, is de uitkomst van de rechtszaak niet helemaal bevredigend. De bewezenverklaring was immers geen goede weergave van de feiten: dat de man zijn echtgenote feitelijk had afgeperst kwam er niet in tot uitdrukking. Bovendien kon de echtgenote zich niet als benadeelde partij voegen in het proces, althans niet voor wat betreft het geld dat door de afpersing was vrijgekomen.

Dit roept de vraag op naar de achtergrond van de vervolgingsuitsluitingsgrond in artikel 316 lid 1 Sr. Waarom is er ooit een uitzondering gemaakt voor gehuwden? En zijn de argumenten die destijds de vervolgingsuitsluiting rechtvaardigden anno 2013 nog wel valide of is de bepaling inmiddels hopeloos

¹ HR 12 juli 2011, *LJN* BQ5725.

verouderd? Tegenwoordig wordt er immers niet alleen anders gedacht over het huwelijk *an sich*, maar wordt er ook meer gebruik gemaakt van de verschillende huwelijksvermogensrechtelijke opties: het trouwen op huwelijksvoorwaarden raakt meer en meer in zwang.² Ook zijn er andere, moderne samenlevingsvormen opgekomen die – hoewel officieel geen huwelijk – gevoelsmatig en soms ook qua rechtsgevolgen vrijwel identiek kunnen zijn aan een huwelijk. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het geregistreerd partnerschap of het ongehuwd samenwonen op basis van een samenlevingscontract.

Eveneens van belang zijn de recente ontwikkelingen in internationale wet- en regelgeving op het gebied van huiselijk geweld. Sinds kort wordt namelijk het zogenaamde *economic abuse* – waar ook vermogensdelicten onder vallen – in de relationele sfeer onder de definitie van huiselijk geweld geschaard.³ Het wordt gezien als een zeer schadelijk fenomeen dat koste wat kost tegengegaan dient te worden. Een vervolgingsuitsluitingsgrond in zaken tussen echtelieden of geregistreerde partners lijkt daarmee in directe tegenspraak.

Dit alles noopt tot een nadere bestudering van artikel 316 lid 1 Sr. Hiertoe zullen in paragraaf 2 eerst enkele onderzoeken naar de aard, omvang en gevolgen van vermogensdelicten in de relationele sfeer worden besproken. Hoewel het onderzoek op dit gebied nog in de kinderschoenen staat, zijn er aanwijzingen dat bijvoorbeeld diefstal en zaakbeschadiging binnen het huwelijk regelmatig voorkomen. In paragraaf 3 wordt vervolgens de ontstaansgeschiedenis van artikel 316 lid 1 Sr besproken. Wat houdt deze bepaling precies in en waarom werd bij de invoering van het Wetboek van Strafrecht eigenlijk besloten tot vervolgingsuitsluiting bij vermogensdelicten tussen echtgenoten? Uit de parlementaire stukken blijkt dat deze keuze is gebaseerd op twee gronden: een materiële en een morele grond. In paragrafen 4 en 5 zal de houdbaarheid van deze twee gronden in het huidige tijdperk worden besproken, waarbij onder andere aandacht wordt besteed aan de opkomst van verschillende huwelijksvermogensrechtelijke constructies, de veranderde opvatting over het huwelijk, en de internationale erkenning van het fenomeen economisch misbruik. Het artikel besluit met een conclusie waarin wordt aanbevolen de vervolgingsuitsluitingsgrond af te schaffen en (eventueel) te vervangen door een relatieve klacht, in ieder geval wanneer de betreffende goederen buiten de gemeenschap of het gelijke zeggenschap vallen (§ 6).

2. Aard, omvang en gevolgen van vermogensdelicten binnen het huwelijk

Hoe vaak komen vermogensdelicten tussen gehuwden nu eigenlijk voor? En wat voor impact heeft het op de partners wier eigendommen zijn gestolen, met geweld zijn afgenomen of door een list afhandig zijn gemaakt? Voor een inschatting van de omvang van het probleem heeft het weinig zin om naar officiële vervolgingscijfers te kijken. Als dit soort zaken al bij politie en justitie worden aangegeven, dan worden ze er vrijwel allemaal gelijk uitgefilterd, althans voor wat betreft het vermogensrechtelijke gedeelte van de aangifte.⁴ Het OM zal immers niet willen riskeren (deels) niet-

² Zie F.W.J.M. Schols & F.M.H. Hoens, 'CNR-Huwelijksvoorwaardenonderzoek. Deel 1: algemeen en koude voorwaarden', *WPNR* 2012, 6956, tabel 3. Sinds 1985 wordt jaarlijks meer dan 20% van de huwelijken of geregistreerde partnerschappen onder voorwaarden gesloten.

³ Zie bijvoorbeeld de definitie van huiselijk geweld in het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld.

⁴ Bij afpersing tussen echtgenoten is het uiteraard wel mogelijk dat het OM de bedreiging (art. 285 Sr) of het geweld (art. 300 Sr) ten laste legt.

onvankelijk te worden verklaard. Het uitvalpercentage van dit soort zaken zal dus hoog zijn, net als het zogenaamde *dark number*: het aantal zaken dat politie en justitie zelfs nooit ter ore komt.⁵

Ook bestaan er geen grootschalige onderzoeken die zich specifiek hebben gericht op vermogensdelicten in de relationele sfeer. Hoewel fysiek, psychisch en seksueel misbruik veelvuldig zijn onderzocht, staat empirisch onderzoek naar vermogensdelicten – of het overkoepelende fenomeen economisch misbruik – tussen (huwelijks)partners nog in de kinderschoenen.⁶ Toch zijn er aanwijzingen dat het gedrag vaak voorkomt, bijvoorbeeld in de context van huiselijk geweld.

Zo gaf 71,2% van de 485 vrouwen die zich hadden aangemeld bij een huiselijk geweld centrum in Ohio aan dat hun partners wel eens spullen van hen hadden beschadigd, terwijl 38% zei dat dezelfde partners ook geld van hen hadden onttrokken.⁷ In een andere studie zei 58,8% van de 120 ondervraagde slachtoffers van huiselijk geweld dat hun partners hen met schulden hadden opgezadeld, bijvoorbeeld door gebruik te maken van hun creditcard.⁸ Het is echter onduidelijk of de schulden al dan niet met toestemming van de slachtoffers waren opgebouwd. Een onderzoek naar de aard en omvang van huiselijk geweld in Nederland bracht aan het licht dat ook Nederlandse slachtoffers regelmatig te maken krijgen met vermogensrechtelijke delicten.⁹ Op de vraag of iemand in de huiselijke kring weleens met opzet spullen van hen kapot had gemaakt of vernield antwoordde 21% van de 6427 respondenten dat hen dit inderdaad ooit was overkomen en 4% had hier zelfs in de afgelopen vijf jaar mee te maken gehad. Helaas werden de antwoorden niet uitgesplitst naar soort dader – ook ouders, kinderen en huisvrienden kunnen zich schuldig maken aan huiselijk geweld – dus het is niet duidelijk in welke mate (gehuwde) partners verantwoordelijk waren voor de vernielingen, maar ondanks het gebrek aan exacte cijfers, lijkt het aannemelijk dat vermogensdelicten binnen de relationele sfeer en het huwelijk vaak voorkomen.¹⁰

Dit is zorgwekkend, want de gevolgen kunnen enorm zijn voor de slachtoffers. Naast de schending van het vertrouwen in de eigen partner zijn er ook negatieve materiële en financiële consequenties. Wanneer de partner de spullen van het slachtoffer steelt, beschadigt of vernielt, dan is het slachtoffer niet alleen het oorspronkelijke bezit kwijt, maar mogelijk ook geld om het gestolen of beschadigde

⁵ Hoewel er geen onderzoek is verricht naar de specifieke meldingsbereidheid onder slachtoffers van vermogensdelicten binnen het huwelijk blijken slachtoffers van huiselijk geweld sowieso terughoudend in het aangeven van hun (ex)partners (zie bijvoorbeeld A.R. Klein, *Practical implications of current domestic violence research: For law enforcement, prosecutors and judges*, Washington D.C.: National Institute of Justice (special report), 2009, p. 5).

⁶ J.L. Postmus, S.-B. Plummer, S. McMahon, N. Shaanta Murshid & M.S. Kim, 'Understanding economic abuse in the lives of survivors', *Journal of Interpersonal Violence* (27) 2011-3, p. 411-430.

⁷ M.A. Anderson, P.M. Gillig, M. Sitaker, K. McCloskey, K. Malloy & N. Grigsby, 'Why doesn't she just leave?': A descriptive study of victim reported impediments to her safety', *Journal of Family Violence* (18) 2008-3, p. 151-155.

⁸ Postmus (2011), *op. cit.*

⁹ T. van Dijk, M. van Veen & E. Cox, *Slachtoffers van huiselijk geweld. Aard, omvang, omstandigheden en hulpzoekgedrag*, Den Haag: WODC, Ministerie van Justitie 2010. Hoewel ook dit onderzoek vasthield aan de klassieke indeling van huiselijk geweld in psychisch, lichamelijk en seksueel geweld, en zich niet zozeer richtte op economisch geweld in het algemeen of vermogensdelicten in het bijzonder, was er in de enquête toch een vraag opgenomen over vernieling.

¹⁰ De resultaten werden geaggregeerd weergegeven. Zeventien procent van het 'overige geweld' – de categorie waar vernielingen onder vielen – werd gepleegd door huidige partners (p. 85). Zelfs al zou dit percentage onverkort op vernielingen van toepassing zijn, dan nog blijft onduidelijk hoeveel procent van de gevallen voor rekening komt van *gehuwde* partners.

goed weer te vervangen. Een ander gevaar is dat het slachtoffer diep in de schulden raakt, bijvoorbeeld doordat de partner ongevraagd de persoonlijke creditcard van het slachtoffer plundert of op een andere manier krediet op hun beider naam verkrijgt. Armoede en deelname aan de schuldsanering kunnen hiervan het gevolg zijn. Dit zou voor ieder slachtoffer vervelend zijn, maar de situatie wordt des te schrijnender wanneer het slachtoffer ook nog eens in een huiselijk geweld situatie verkeert. Vermogensdelicten in combinatie met andere vormen van economisch misbruik kunnen de financiële zelfredzaamheid van het slachtoffer dusdanig ondermijnen, dat daarmee zijn of haar kansen om aan de gewelddadige relatie te ontsnappen drastisch verkleinen. Het slachtoffer is daarmee financieel afhankelijk geworden van de gewelddadige partner.¹¹

3. Wetsgeschiedenis artikel 316 Sr

Artikel 316 Sr luidt als volgt:

- 1. Indien de dader van of medeplichtige aan een der in deze titel omschreven misdrijven de niet van tafel en bed of van goederen gescheiden echtgenoot is van hem tegen wie het misdrijf is gepleegd, is de strafvervolgning tegen die dader of die medeplichtige uitgesloten.*
- 2. Indien hij zijn van tafel en bed of van goederen gescheiden echtgenoot is of zijn bloed- of aanverwant, hetzij in de rechte linie, hetzij in de tweede graad van de zijlinie, heeft de vervolging voor zover hem betref, alleen plaats op een tegen hem gerichte klacht van degene tegen wie het misdrijf is gepleegd.*
- 3. Indien het vorige lid van toepassing is, neemt de termijn bedoeld in artikel 66 een aanvang op de dag nadat de identiteit van de verdachte aan de tot de klacht gerechtigde bekend werd.*

Het artikel verwijst naar titel 22 van het Wetboek van Strafrecht ('diefstal en stroperij') en heeft betrekking op de artikelen 310 t/m 312 en 314 t/m 315 Sr. De vervolgingsuitsluitingsgrond uit artikel 316 lid 1 Sr is echter ook van toepassing verklaard op andere vermogensrechtelijke delicten, zoals afpersing (art. 319 Sr), verduistering (art. 324 Sr), bedrog (art. 338 Sr) en vernieling of beschadiging (art. 353 Sr). Indien de dader of medeplichtige in een huwelijkse betrekking staat tot het slachtoffer – en hier valt op basis van artikel 90octies Sr ook het geregistreerd partnerschap onder¹² – dan is vervolging uitgesloten. Zijn dader en slachtoffer van elkaar gescheiden, dan is vervolging enkel toegestaan op klacht van degene tegen wie het misdrijf is gepleegd (art. 316 lid 2 Sr). De ratio achter het tweede lid is dat de klachtgerechtigde vanwege de bijzondere verhouding tot de dader privébelangen boven het publiekrechtelijke belang van rechtshandhaving mag stellen.

Op enkele wetstechnische en redactionele veranderingen na is de huidige tekst van artikel 316 Sr identiek aan die van 1886, toen het Wetboek van Strafrecht werd ingevoerd.¹³ Voor inzicht in de bedoelingen van de wetgever kunnen we daarom enkel afgaan op de Memorie van Toelichting en de parlementaire behandeling van de bepaling ten tijde van de invoering van het Wetboek van Strafrecht. Hieruit blijkt dat de Nederlandse wetgever heeft gekozen voor de vervolgingsuitsluitingsgrond in artikel 316 lid 1 Sr – destijds artikel 343 ORO – 'in het belang van

¹¹ Zie bijvoorbeeld A.E. Adams, C.M. Sullivan, D. Bybee & M.R. Greeson, 'Development of the Scale of Economic Abuse', *Violence Against Women* (14) 2008-5, p. 563-588.

¹² In het navolgende wordt ook de geregistreerde partner bedoeld, wanneer het gaat over de echtgenoot.

¹³ In 1985 werd het derde lid eraan toegevoegd om te voorkomen dat de klachttermijn van artikel 66 Sr verstrijkt doordat het slachtoffer niet op de hoogte is van de identiteit van de dader, maar verder is artikel 316 Sr nooit veranderd.

familie of huisgezin'.¹⁴ In tegenstelling tot enkele Duitse deelstaten, die vervolging enkel mogelijk maakten op klacht van de benadeelde echtgenoot, verkozen de indieners van het wetsontwerp tot volledige uitsluiting van de strafvervolging en kozen zij daarmee feitelijk voor de straffeloosheid van de dader.

In het oorspronkelijk regeringsontwerp kon echter alleen de van tafel en bed gescheiden echtgenoot worden vervolgd: een enkele scheiding van goederen was niet voldoende. Op het voorgestelde amendement van tweedekamerleden Van der Kaay en Savornin Lohman, om ook van goederen gescheiden echtgenoten te kunnen vervolgen, barstte een verhitte discussie los in de Tweede Kamer. Deze discussie draaide om twee gronden: 1) een materiële grond en 2) een zedelijke of morele grond. Minister van Justitie Modderman vatte het als volgt samen:

*Waar niet anders dan een vermogensdelict aanwezig is, daar verbiedt een zedelijke grond, dat personen, die in de innigste betrekking tot elkander staan, door den Staat tegenover elkander zullen worden geplaatst op eene strafzitting, de een als beklaagde, de ander als klager en benadeelde. In de tweede plaats een stoffelijke grond. De personen, hier bedoeld, verkeeren tot elkander in eene zeer bijzondere verhouding, ook wat het vermogen betreft. Er is feitelijk een soort van codominium. Wat is nu het geval wanneer echtgenooten zijn gescheiden van goederen, maar niet van tafel en bed en nog minder van echt? Zij zijn echtgenooten; zelfs de zamenwoning bestaat. De stoffelijke grond voor de uitzondering is verdwenen, maar de zedelijke grond is gebleven. Mijns inziens geeft de laatste den doorslag (...) het is hard dat de eene echtgenoot lijdelijk zou moeten toezien dat de ander zijn goed wegneemt. Maar, als dat gebeurt, dan hebt gij de civile actie; de strafactie is daarvoor niet noodig.*¹⁵

De materiële grond heeft dus betrekking op de bijzondere vermogensrechtelijke verhouding tussen gehuwden en de zeggenschap die zij beiden – ten tijde van het regeringsontwerp overigens enkel de man – kunnen uitoefenen over de goederen binnen de gemeenschap. Zolang die gemeenschap bestaat kan er geen sprake zijn van diefstal.¹⁶

De morele grond achter het uitsluiten van vervolging van (enkel van goederen gescheiden) echtgenoten is te vinden in de innige betrekking tussen beide partijen. Strafvervolging zal deze betrekking schaden en staat een mogelijke verzoening in de weg. De diefstal is in de eerste plaats een privéaangelegenheid: 'Il faut laver son linge sale en famille'.¹⁷

Uiteindelijk werd het amendement met een krappe 26 tegen 25 stemmen toch aangenomen en werd ook vervolging van enkel van goederen gescheiden echtgenoten toegelaten. Belangrijker voor de huidige bijdrage is het onderscheid tussen de materiële en de morele grond. Deze gronden kunnen op basis van de wetsgeschiedenis worden gezien als de rechtvaardiging van de

¹⁴ Zie H.J. Smidt, *Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht: volledige verzameling van regeeringsontwerpen, gewisselde stukken, gevoerde beraadslagingen, enz. bijeengebracht en gerangschikt (derde deel)*, Haarlem: Tjeenk Willink, 1892, p. 490 (MvT).

¹⁵ Zie Smidt (1892), p. 494 (Beraadslagingen Tweede Kamer van 4 november 1880, opmerkingen van Minister Modderman).

¹⁶ 'Zijn het wel diefstallen? Is hier zoodanige opzet? Wie heeft het gebruik, het bezit? Is hier eene gedachte aan mede-eigendom, aan medegeregtigdheid, aan regt tot verrekening? Kan hier in de meeste gevallen sprake zijn van wegneming? (...) Neen!' (Smidt, 1892, p. 492, Nota van den heer Oldenhuis Gratama).

¹⁷ Smidt (1892), p. 492 (Nota van den heer Oldenhuis Gratama).

vervolgingsuitsluiting in artikel 316 lid 1 Sr. In de volgende twee paragrafen zal worden gezien of beide gronden nog steeds standhouden in het huidige tijdsgewricht.

4. De materiële grond

Men kan zich afvragen of bij gehuwde personen – vooral degenen die in gemeenschap van goederen zijn getrouwd – überhaupt wel sprake kan zijn van vermogensrechtelijke delicten.¹⁸ Wanneer de partners in gemeenschap van goederen zijn getrouwd, dan heeft de stelende, afpersende, verduisterende, bedriegende of vernielende partner doorgaans immers ook recht op het goed: hij/zij is vaak mede-eigenaar en/of heeft gelijke zeggenschapsrechten. Ook mogen echtgenoten bepaalde schulden ten laste van de gemeenschap aangaan. Kan er in dergelijke gevallen eigenlijk wel sprake zijn van ‘wederrechtelijke toeëigening’ of van ‘wederrechtelijke bevoordeling’?

Volgens het civiele huwelijksvermogensrecht heeft een echtgenoot in ieder geval geen eigendomsrechten wanneer het goed bij huwelijkse voorwaarden is uitgesloten van de gemeenschap. Echtgenoten kunnen besluiten dat de goederen die zij bij het aangaan van het huwelijk hebben vergaard of die zij tijdens het huwelijk vergaren privé blijven (art. 1:114 BW). Deze optie heeft in de loop der jaren enorm aan populariteit gewonnen. In 2009 maakte iets meer dan 26% van alle paren die in dat jaar een huwelijk of geregistreerd partnerschap aangingen voorwaarden.¹⁹

Een interessante vraag in dit verband is of de vervolgingsexceptie ook op een huwelijk met huwelijkse voorwaarden van toepassing is. Mag het OM bijvoorbeeld wel vervolgen in geval van diefstal van goederen die van meet af aan buiten de gemeenschap zijn gehouden? De parlementaire stukken bij artikel 316 lid 1 Sr spreken namelijk alleen maar over het afschrikken van de man om goederen van zijn vrouw te stelen ‘waarover hem het beheer ontnomen is’.²⁰ Destijds had men enkel de situatie voor ogen waarin een van de echtgenoten bij rechterlijk vonnis de goederengemeenschap had *opgeheven*. Bij huwelijkse voorwaarden zijn de goederen echter *nooit in zijn of haar bezit geweest*. Deze vraag stond centraal in een zaak uit 1980 waarin de rechtbank Amsterdam een dergelijke analoge interpretatie van artikel 316 lid 1 Sr afwees.²¹ Volgens de rechtbank zag de uitzondering in artikel 316 lid 1 Sr alleen op situaties waarin de gemeenschap bij rechterlijk vonnis was opgeheven. Met andere woorden: zelfs het bedingen van huwelijkse voorwaarden staat straffeloosheid van vermogensdelicten binnen het huwelijk niet in de weg!

Maar ook zonder huwelijkse voorwaarden kan er toch sprake zijn van privévermogen van een echtgenoot. Zo vallen bijvoorbeeld goederen die zijn verkregen uit een erfenis of schenking van waaraan de erflater of schenker een uitsluitingsclausule heeft verbonden niet onder de gemeenschap (art. 1:94 lid 2 sub a BW). Ook zogenaamde ‘verknochte goederen’ – zoals smartengeld of alimentatierechten uit een eerder huwelijk – vallen veelal niet onder de gemeenschap (art. 1:94 lid 3 BW).

¹⁸ Zie bijvoorbeeld Van Veens bewerking van J.M. van Bemmelen, *Ons strafrecht 3. Het materiële strafrecht. Bijzondere delicten* (8^e druk), Alphen a/d Rijn: Tjeenk Willink 1990, p. 132-133.

¹⁹ Zie Schols & Hoens (2012), *op. cit.*, tabel 3.

²⁰ Zie Smidt (1892), p. 495 (Beraadslagingen Tweede Kamer van 4 november 1880, opmerkingen van de heer Van der Kaay).

²¹ Rb. Amsterdam 14 juli 1980, *NJ* 1981, 22.

Bovendien, zelfs wanneer er sprake is van mede-eigendom, dan nog heeft niet iedere echtgenoot altijd gelijke zeggenschap over het goed. Goederen op naam of goederen die krachtens erfrecht of gift zijn gekregen staan bijvoorbeeld onder bestuur van de echtgenoot op wiens naam het goed is verkregen (art. 1:97 lid 1 BW).²² En ook in geval van rechtshandelingen die een ernstige aantasting van het woongenot of de financiële positie van de echtgenoot kunnen betekenen heeft de wetgever de handelingsbevoegdheid van de echtgenoten beperkt: een echtgenoot kan deze handelingen niet verrichten zonder voorafgaande toestemming van de andere echtgenoot (art. 1:88 en 1:89 BW).²³

Handelt de echtgenoot in strijd met bovenstaande bepalingen, dan kan daarmee de wederrechtelijkheid van de gedraging worden aangetoond, althans wanneer het strafrecht aansluit bij het civiele recht. Wanneer de handelende echtgenoot echter wél mede-eigenaar is of wél het bestuur mag voeren over een goed, dan ligt een en ander iets genuanceerder. Het antwoord op de vraag of de echtgenoot in dat geval wederrechtelijk heeft gehandeld hangt dan af van de vraag of de strafrechter zich bij het interpreteren van dat bestanddeel kan distantiëren van het burgerlijke recht, iets wat in het verleden wel is bepleit.²⁴ Zo zou je kunnen beargumenteren dat echtgenoten die in gemeenschap van goederen zijn getrouwd beiden een aandeel hebben in het gemeenschappelijke bezit van een bepaald goed. Indien echtgenoot A zich dat goed volledig toeëigent of vernielt en daardoor het genot van het aandeel van echtgenoot B op het goed frustreert, kan het aandeel – onder omstandigheden – wellicht worden gezien als een voorwerp dat kan worden verduisterd, gestolen of vernield

5. De morele grond

In 1886 werd vooral de zedelijke ratio achter artikel 316 lid 1 Sr van wezenlijk belang geacht. Minister Modderman meende zelfs dat bij gebrek aan een materiële grond, de morele grond toch zou volstaan om de uitsluiting van vervolging te rechtvaardigen.²⁵ Illustratief voor de toen gangbare kijk op het huwelijk is de volgende passage:

Waar men een zoo gewigtigen stap doet, verbindt men zich voor zijn geheele leven, en moet men zelfs elkanders buitensporigheden en onaangenaamheden in den regel leeren te

²² C.A. Kraan & Q.J. Marck, *Het huwelijksvermogensrecht*, 6^e druk, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2012, p. 60. Goederen op naam zijn bijvoorbeeld registergoederen of bankrekeningen en aandelen op naam. Alleen de echtgenoot op wiens naam de bankrekening staat mag beschikken over het saldo op die rekening (Kraan & Marck, 2012, p. 110).

²³ Dit zijn de zogenaamde ‘gezinsbeschermende bepalingen’. Het doel van deze bepalingen is de echtgenoten in het belang van het gezin tegen zichzelf en elkaar te beschermen tegen al te grote vrijgevigheid van één van hen. Voorbeelden zijn: overeenkomsten met betrekking tot de woning, (ongebruikelijke) giften en het aangaan van koopovereenkomsten op afbetaling. Wanneer de toestemming ontbreekt, dan kan de rechtshandeling door de andere echtgenoot worden vernietigd (art. 1:89 BW).

²⁴ Zo stelt Th. W. van Veen in zijn commentaar op artikel 310 Sr (diefstal) dat men zich eventueel los zou moeten maken van het burgerlijk recht en dat er binnen het huwelijk in gemeenschap van goederen dus wel degelijk sprake zijn van voorwerpen die door de andere echtgenoot worden weggenomen met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening (Van Veen, 1990, *op. cit.* p. 132).

²⁵ Zie Smidt (1892), p. 494 (Beraadslagingen Tweede Kamer van 4 november 1880, opmerkingen van Minister Modderman).

*verdragen. (...) zoolang man en vrouw zamenwonen, zoo lang is die zamenwoning noodwendig van een zoo teederen, zoo vertrouwelijken aard, omvat het zoo het geheele leven, dat tusschen man en vrouw geen eigenlijke diefstal kan plaats hebben (...); zij zijn in werkelijkheid één (...).*²⁶

Dit traditionele idee van het echtpaar als eenheid waar de staat koste wat kost buiten dient te blijven is tegenwoordig natuurlijk achterhaald. Echtscheidingen zijn tegenwoordig aan de orde van de dag en de gelofte bij elkaar te blijven 'tot de dood ons scheidt' wordt enkel nog door een steeds kleiner wordende groep (streng) gelovigen serieus genomen. Bovendien zijn er drie recente ontwikkelingen die de waarde van de zedelijke ratio nog verder aantasten: 1) het feit dat internationale instrumenten ook vermogensdelicten tussen echtgenoten lijken te willen aanpakken; 2) het feit dat moderne relatievormen niet onder de werking van artikel 316 lid 1 Sr vallen; en 3) het feit dat vermogensdelicten tussen *ongehuwde* partners juist zwaarder worden bestraft wegens het geschonden vertrouwen tussen partijen.

5.1. Internationale ontwikkelingen

Inmiddels is algemeen geaccepteerd dat gewelddaden binnen het huwelijk door middel van strafvervolgning mogen of zelfs moeten worden aangepakt.²⁷ Op dit terrein is er de laatste decennia een ingrijpende verandering van zienswijze opgetreden: huiselijk geweld is van een privéaangelegenheid een publieke zaak geworden.²⁸ Op internationaal niveau lijkt men deze paradigmawisseling niet alleen voor fysiek, psychisch en seksueel geweld, maar ook voor vermogensrechtelijke delicten tussen gehuwden te propageren. Dit blijkt uit het feit dat internationale definities van huiselijk geweld steeds vaker ook het zogenaamde *economic abuse* omvatten. Het door Nederland ondertekende Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld definieert huiselijk geweld bijvoorbeeld als volgt:²⁹

(...) alle vormen van fysiek, seksueel, psychologisch [sec] of economisch geweld dat plaatsvindt binnen het gezin of het huishouden of tussen voormalige of huidige echtgenoten of partners, ongeacht of de dader in dezelfde woning als het slachtoffer verblijft of heeft verbleven. (art. 3b) [nadruk – SvdA].

Economisch geweld kan op zijn beurt worden gedefinieerd als:

*(...) behaviors that control a woman's ability to acquire, use, and maintain economic resources, thus threatening her economic security and potential for self-sufficiency.*³⁰

²⁶ Zie Smidt (1892), p. 493 (Beraadslagingen Tweede Kamer van 4 november 1880, opmerkingen van de heer Des Amorie van der Hoeven).

²⁷ Zie bijvoorbeeld de Aanwijzing huiselijk geweld en eengerelateerd geweld van het College van procureurs-generaal (1 juni 2010, *Stcrt* 6462) en de kabinetsnota *De volgende fase* uit 2008.

²⁸ Zie bijvoorbeeld de kabinetsnota *Privé geweld – Publieke zaak. Een nota over de gezamenlijke aanpak van huiselijk geweld* uit 2002, of diens opvolger *De volgende fase* uit 2008.

²⁹ Ook de Verenigde Naties hebben economisch geweld opgenomen in hun definitie van huiselijk geweld. Zie bijvoorbeeld artikel 1e van de resolutie van de Algemene Vergadering UNGA Res 58/147 (19 februari 2001) on the elimination of domestic violence against women.

³⁰ Adams e.a. (2008), *op. cit.*

Hoewel economisch geweld dus meer gedragingen omvat, maken vermogensdelicten er wel degelijk deel van uit.³¹ Ook vermogensdelicten kunnen er namelijk voor zorgen dat de ene partner financieel afhankelijk wordt van de ander en dienen tegengegaan te worden, althans volgens internationale standaarden. In Nederland is dit echter nog geen vanzelfsprekendheid. De Aanwijzing huiselijk geweld en eengerelateerd geweld definieert huiselijk geweld bijvoorbeeld als:

(...) geweld dat door iemand uit de huiselijke kring van het slachtoffer wordt gepleegd. Hieronder vallen lichamelijke en seksuele geweldpleging, belaging en bedreiging (al dan niet door middel van, of gepaard gaand met, beschadiging van goederen in en om het huis).

Buiten artikel 350 Sr (vernieling) wordt er dus weinig aandacht besteed aan andere vermogensrechtelijke delicten die binnen een relatie kunnen plaatsvinden. Bovendien wordt er in de Aanwijzing nogmaals gerefereerd aan de vervolgingsuitsluitingsgrond wanneer de vernielde goederen echtgenoten toebehoren.³² Nederland lijkt wat dat betreft achter te lopen bij internationale ontwikkelingen op dit gebied.

5.2. Moderne relatievormen

Een tweede reden waarom de morele grond aan relevantie heeft verloren is omdat zij geen rekening houdt met moderne relatievormen. Indien mensen als echtgenoten samenwonen zonder gehuwd te zijn, dan mag het OM vervolgen. Vervolging is echter verhinderd indien echtgenoten niet langer samenwonen terwijl het huwelijk (nog) niet is ontbonden.³³ Met andere woorden: relaties waar mogelijk wel sprake is van een 'innige betrekking' vallen niet onder de vervolgingsuitsluiting, terwijl relaties waarin de liefde is uitgedoofd nog steeds tegen overheidsbemoeienis worden 'beschermd'. In het licht van de huidige opvattingen over relaties – waarbij een huwelijk niet langer automatisch synoniem staat aan een innige betrekking en liefdevolle gevoelens ook heel goed in andere relatievormen tot uitdrukking kunnen komen – is dit volstrekt willekeurig.³⁴

5.3. Vermogensdelicten tussen ongehuwde partners

De zedelijke grond beoogt mensen die zeer innig tot elkaar betrokken te zijn te vrijwaren van een confrontatie voor de rechter. Echter, *juist vanwege* die innige relatie kunnen vermogensdelicten extra bezwarend zijn voor het slachtoffer. Dit blijkt uit de jurisprudentie inzake diefstal en bedrog tussen (voormalige) partners die *niet* in het huwelijk zijn getreden. Neem bijvoorbeeld de zaak waarin een man zonder toestemming van zijn partner met haar pinpas ruim €300.000 naar zijn eigen rekening

³¹ Niet-strafbare voorbeelden van economisch geweld zijn: het verhinderen dat de partner naar zijn/haar werk kan gaan; eisen dat de partner verantwoording aflegt over alle door hem/haar gedane uitgaven; de partner toegang tot zijn/haar bankrekening ontfangen; het verstopping van geld; en het nemen van belangrijke financiële beslissingen zonder de partner daarin te kennen. Voor meer voorbeelden, zie Adams e.a. (2008) en Postmus e.a. (2011), *op. cit.*

³² Zie de Aanwijzing huiselijk geweld en eengerelateerd geweld, bijlage 1.

³³ Zie bijvoorbeeld Rb Amsterdam 14 juli 1980, *NJ* 1981, 22.

³⁴ Vergelijk Van Woensel/Cleiren, T&C Sr, 5^e aantekening 3c op artikel 316 en Van Veen (1990), *op. cit.* p. 132-133. Toch verwierp de Hoge Raad in 2005 een beroep op analoge toepassing van artikel 316 lid 1 Sr op grond van artikel 26 IVBPR (gelijkheid voor de rechter) in een zaak waarin een vrouw was veroordeeld wegens oplichting van de man met wie zij samenleefde 'als man en vrouw' (HR 1 november 2005, *LJN* AT7587). Volgens de Hoge Raad is er 'een redelijke en objectieve rechtvaardiging' voor de ongelijke behandeling van gehuwde en ongehuwde partners, al licht zij dit niet toe.

had overgeboekt.³⁵ Hij werd door de rechtbank Assen veroordeeld tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van 15 maanden wegens diefstal, waarbij hem zwaar werd aangerekend dat hij 'op grove wijze het vertrouwen van zijn partner [had] geschonden'. In een andere zaak uit 2011 had de verdachte duizenden euro's gestolen van zijn ex-partner om daarmee zijn goklust te bevredigen.³⁶ Wederom werd de forse gevangenisstraf (mede) gemotiveerd met een beroep op het misbruik van het in hem gestelde vertrouwen. In een derde zaak ging de verdachte een relatie aan met maar liefst twee slachtoffers, die hij vervolgens door het vertellen van leugens bewoog tot afgifte van geld en het aangaan van schulden.³⁷ Bij één van de slachtoffers stal hij ook nog geld van haar rekening. Ook hier speelden het geschonden vertrouwen en het misbruik van de gevoelens die de vrouwen voor hem koesterden een grote rol in de strafmotivering.³⁸

Het lijkt er dus op dat rechters vermogensdelicten tussen partners extra kwalijk vinden vanwege de vertrouwensrelatie tussen partijen. Juist vanwege de zeer nauwe relatie tussen partijen dient men zich te onthouden van het plegen van dergelijke delicten en de innige (vertrouwens)band tussen partijen rechtvaardigt geen straffeloosheid, maar was in bovenstaande zaken juist een omstandigheid die leidde tot een *verhoging* van de straf! Waarom zou dit bij gehuwden anders liggen?

6. Conclusie

Uit het voorgaande blijkt dat het aangaan van een huwelijk geen garantie is voor het veiligstellen van kapitaal of goederen tegen diefstal, afpersing of bedrog door de partner. Deze delicten kunnen zeer kwalijke gevolgen hebben voor de slachtoffers, vooral wanneer ze plaatsvinden in een relatie die ook nog gekenmerkt wordt door andere vormen van huiselijk geweld. Wanneer het slachtoffer (mede) door de vermogensdelicten financieel afhankelijk wordt van de gewelddadige partner, wordt de drempel om de relatie te beëindigen of het huwelijk te ontbinden nog hoger.

In Nederland geldt echter – als één van de weinige landen in Europa – een vervolgingsuitsluiting voor vermogensdelicten binnen het huwelijk (art. 316 lid 1 Sr). Dit komt er op neer dat niet van goederen of tafel en bed gescheiden echtgenoten straffeloos elkaars vermogensrechtelijke belangen kunnen schaden. De ratio achter de vervolgingsuitsluiting is blijkens de wetsgeschiedenis gebaseerd op twee gronden: 1) een materiële grond, die bepaalt dat er vanwege de bijzondere vermogensrechtelijke verhouding tussen de echtgenoten geen sprake kan zijn van vermogensrechtelijke delicten en 2) een morele grond, die beoogt een confrontatie voor de rechter te voorkomen van mensen die zeer innig op elkaar betrokken zijn.

Dit artikel toonde aan dat zowel de materiële als de zedelijke grond de tand des tijds niet hebben doorstaan. De bijzondere vermogensrechtelijke verhouding waarop de materiële grond is gebaseerd houdt allereerst onvoldoende rekening met de – tegenwoordig zeer populaire – mogelijkheid om op huwelijkse voorwaarden te trouwen. Hierdoor vallen bepaalde goederen buiten de gemeenschap en is er dus geen sprake van het *codominium* waarop de wetgever zijn keuze voor de vervolgingsexceptie destijds baseerde. Ook de goederen die op andere wijze in het privébezit van de

³⁵ Rb Assen 14 juni 2011, *LJN* BQ7820.

³⁶ Rb Groningen 30 juni 2011, *LJN* BR0007.

³⁷ Rb Maastricht 2 december 2011, *LJN* BU6532.

³⁸ Nog een ander voorbeeld is Rb Groningen 8 april 2010, *LJN* BM3536.

ene echtgenoot zijn gebleven (bijvoorbeeld via schenking of erfenis), de goederen waar de ene echtgenoot exclusieve zeggenschap over heeft of de goederen en handelingen die vallen onder de 'gezinsbeschermende bepalingen' worden onvoldoende beschermd vanwege de vervolgingsexceptie in artikel 316 lid 1 Sr. In deze situaties heeft de handelende echtgenoot geen eigen recht op (bestuur van) het goed en ligt strafrechtelijke vervolging sowieso in de rede.

Of de echtgenoot eveneens wederrechtelijk handelt wanneer de goederen wel onder de gemeenschap vallen, hangt af van de bereidheid het strafrecht los te koppelen van het civiele huwelijksvermogensrecht. In aanmerking genomen dat de strafbaarstelling van vermogensdelicten beoogt te voorkomen dat de ene mens zich op ontoelaatbare wijze ten koste van de ander verrijkt en het ongestoorde bezit van geld en goed nastreeft,³⁹ zou hier wellicht ruimte voor zijn. Ondanks eigen civielrechtelijke aanspraken van de handelende echtgenoot op het geld of goed, zouden vermogensrechtelijke delicten dan onverkort op gehuwden van toepassing kunnen zijn. Maar zelfs al houden we bij de interpretatie van de wederrechtelijkheid vast aan het civiele recht, dan nog komen er tegenwoordig meer en meer situaties bij die niet corresponderen met de materiële ratio achter artikel 316 lid 1 Sr.

De morele grond is eveneens achterhaald. Allereerst omdat verschillende internationaalrechtelijke instrumenten de vermogensdelicten – via het zogenaamde economisch geweld – onder de definitie van huiselijk geweld plaatsen: dit betreft óók vermogensdelicten gepleegd tussen echtgenoten. Blijkbaar heeft men op internationaal niveau dus geen boodschap aan de innige betrekkingen tussen gehuwden. Verder is het tegenwoordig niet langer vanzelfsprekend om een innige band te bestendigen door middel van een huwelijk. Allerlei nieuwe relatievormen hebben aan populariteit gewonnen, waardoor de toepassing van artikel 316 lid 1 Sr willekeurig is geworden: gehuwden die niet langer 'innig op elkaar betrokken zijn' vallen onder de bescherming van het artikel, terwijl ongehuwde partners die wel een innige band hebben gewoon vervolgd kunnen worden. Tenslotte blijkt uit jurisprudentie dat de innige band tussen ongehuwde partners voor rechters juist reden is om een hogere straf op te leggen. In hun strafmotivering nemen zij het de verdachten kwalijk dat zij het vertrouwen van de slachtoffers hebben geschonden. Het feit dat dader en slachtoffer een duurzame, affectieve relatie onderhielden maakt het gepleegde vermogensdelict juist extra afkeurenswaardig. Dit zou dan toch ook voor gehuwden op moeten gaan.

Dit alles pleit ervoor om artikel 316 lid 1 Sr eens grondig af te stoffen. De roep om wijziging van artikel 316 lid 1 Sr is niet nieuw, maar wordt wel steeds urgenter. Indien Nederland in de pas wil blijven lopen met internationale ontwikkelingen, zoals het door haar getekende Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, dan doet ze er goed aan de vervolgingsuitsluiting in lid 1 af te schaffen, in ieder geval voor wat betreft de situaties waarin goederen niet binnen de gemeenschap of de gelijke zeggenschap vallen. Mocht de wetgever persé de innige band tussen gehuwden tot uitdrukking willen brengen in het vervolgingsbeleid, dan kan er wellicht gekozen worden voor een relatief klachtdelict (vergelijk art. 316 lid 2 Sr). Vervolging is dan enkel mogelijk op klacht van het slachtoffer. Op deze manier kunnen de betrokkenen zelf besluiten of ze vervolging wensen of dat ze het vermogensdelict liever privé houden. Bovendien vormt de klacht een waarborg tegen een overactief OM.⁴⁰ Echter, tot de

³⁹ Van Veen (1990), *op. cit.*, p. 124.

⁴⁰ Echter, ook het klachtvereiste is omstreden. Juist de intimidatie die er in een situatie van huiselijk geweld kan uitgaan van de pleger kan een slachtoffer er van weerhouden een klacht in te dienen. Bovendien zal het OM niet

wetgever actie heeft ondernomen is het beste advies aan trouwlustigen die twijfelen aan de financiële integriteit van hun partner: bezint eer ge begint!

snel op de hoogte raken van of vervolging instellen wegens een dergelijk vermogensdelict zonder dat het slachtoffer daar melding van maakt. Dit roept de vraag op naar de praktische relevantie van een relatief klachtdelict.